

KÜRESEL ÇAĞDA DİN, DİPLOMASİ VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

11.01.2017

Büyükelçiler Konferansı/Ankara

Sayın Bakanım,

Ülkemizi dünyanın her yerinde onurla temsil eden çok kıymetli büyükelçilerimiz,

Öncelikle hepinizi saygıyla selâmlıyorum.

Sizlerle bu ikinci buluşmamızdır. İlk buluşmamızın Başkanlık görevimdeki en anlamlı etkinliklerden biri olarak hafızamda yer ettiğini bilmenizi isterim. Diyanet İşleri Başkanı'nın, yeryüzünün her noktasında ülkemizi temsil eden büyükelçilerle aynı atmosferi soluyarak bilgi ve tecrübe alışverişinde bulunması önemli bir başlangıç olmuştur. Gelenekselleşen "Büyükelçiler Konferansına" yeniden davet edilmiş olmamın beni ziyadesiyle memnun ettiğini belirtmek isterim.

Sayın Bakanımıza bize bu imkânı tanıdıkları için en kalbi şükranlarımı arz ediyor, sizleri bir kez daha saygıyla selâmlıyorum.

Değerli konuklar,

Konuşmamı üç başlık altında takdim etmeye çalışacağım;

1- Küresel Dünyada Din-Devlet-Toplum İlişkileri ve İslamofobyaya,

2- Kendini arayan İslâm dünyası, küresel terör ve şiddet sarmalı,

3- Diyanet İşleri Başkanlığı ve yurt dışı din eğitimi ve din hizmetleri.

Sayın büyükelçiler,

Yaratıldığı günden itibaren insanoğlunun akleden bir varlık olarak en çok merak ettiği sorular yaratılış gayesi, yaratılışın ve yaratıcının mahiyeti, varlığın ve varoluşun anlamı, insanın mebdei ve meadı yani yaratılışın başlangıcı ve sonu yahut sonsuzluğu, ahlakın ve mutluluğun kaynağı, insanın ölüm ötesi serüveni ile ilgili sorular olmuştur.

Bütün felsefi sistemeler, bu soruların tatminkâr cevabı peşinde olmuştur. İnsanoğlu bu sorulara yönelik en tatminkâr cevabı daima dinde bulmuştur. Bunun içindir ki, din, ilk insanla birlikte bireylerin ve toplumların en kadim realitesi olarak hep var ola gelmiştir. Bütün ilahi dinlere göre, ilk insan aynı zamanda ilk peygamberdir. Ve bütün insanlar Âdem'in çocuklarıdır. Medeniyet tarihi aynı zamanda bir dinler tarihidir. Din, Medine ve medeniyet aynı kökten gelen ayrılmaz üç kavramdır. Medeniyet tarihinden dini çıkarttığımız zaman kültür, düşünce, felsefe ve sanat adına çok şey kalmaz.

Kısaca din insanlık tarihinin en kadim realitesidir. Tarihte sayısız din ve inanç ortaya çıkmakla birlikte insanlığın mukadderatını en çok etkileyen son üç din Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık olmuştur. Tarih bize göstermiştir ki, din olgusu insanlar tarafından doğru anlaşılıp doğru uygulanınca su ve hava kadar tabii olmuş, insanın ufkunu aydınlatmış, ahlaklı birey olarak mutlu bir hayat yaşamasını sağlamıştır. Yanlış anlaşılıp yanlış tatbik edilince ise insanın bütün potansiyellerini yok etmiş, aklın ve hayatın önünde en büyük engel olmuştur.

Değerli konuklar,

Batı dünyası bunun en çarpıcı örneğini Aydınlanma ile birlikte yaşamıştır. Batı'da Aydınlanmayla birlikte dine karşı mesafeli bir duruş başlamıştır. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte başlıcası Ortacağ Batı dünyasında dini tezahürlerin insanı dışlayarak geldiği noktadır. Aydınlanma felsefesi, Batı'nın kendine gelme arayışıdır. Bu arayış, yüzyıllar boyunca fitrattan uzaklaşan ve birçok beşeri müdahalelerle oluşturulan bir teolojinin insanı dışlaması karşısında, merkezine insanı alan bir hümanizmi doğurmuştur. Bu da insanı adeta tanrılaştırarak ilahi olana karşı bir meydan okumaya dönüşmüştür. Batı aydınlanması ve onun üzerine oturan modernite böyle bir atmosferin ürünüdür. Öyle ki bu atmosfer o raddeye vardı ki, -haşa- Tanrı'nın ölümünü dinin sonunu ilan etmekten çekinmemiştir.

Bir sosyal kurum olarak dinin, modernite ile birlikte gerileyeceğini, dinî kurum ve sembollerin toplum üzerindeki hâkimiyetlerinin sosyal, kültürel, entelektüel ve bilimsel gelişmelerle birlikte yok olacağını öngören teoriler yanılmıştır. İnsanlığın, Aydınlanmacı aklın rehberliğinde modernleşme ve rasyonelleşme hedefine emin adımlarla yürüyeceğini; insan zihninin her türlü metafizik ve mistik düşünceden arınacağını; özgürlüğünü kısıtlayan bütün geleneksel toplum ve bilgi yapılarından kurtulacağını; dinin sosyal önemini kaybederek bireyin vicdanına ve özel hayatına hapsolacağını iddia eden teoriler, eski cazibesini kaybetmiştir. Dini öğretilere sadakatin azalacağını; dini organizasyonlara ve yapılara katılımın düşeceğini söyleyen görüşler, artık sosyal bir gerçeği ifade etmemektedir. Açıkçası, dinlerin güç ve cazibelerini yitireceği kehaneti tutmamıştır. Din, insanların zihinlerini bütün çabalara rağmen hiç terk etmemiştir. (Ali Allavi).

On dokuzuncu yüzyılın etkin bir gücü olan sekülerizm, yirmi birinci asırda ciddi bir gerileme trendine girmiştir. Nietzsche'nin "Tanrı Öldü" hezeyanına karşı, "Tanrı ölmedi" itirafı yüksek sesle tekrarlanırken, bilakis O'na olan inanç giderek güçlenmektedir. Bugün şahit olunan tablo, din adına adeta bir "Kutsalın geri dönüşü" (Daniel Bell) veya "dinin yeniden dirilişi" halidir. Dinin, dindarlığın, maneviyatın yeni biçimleri, tezahürleri sürekli artmaktadır. Hali hazırda bütün dünyada şahit olduğumuz toplumsal, siyasî ve dinî gelişmeler bütün bu teorilerin tozlu raflara kalktığına göstergesidir.

Kısacası, insanoğlunun anlam arayışı devam etmekte, maddi olanla yetinmeyen insan ruhu manevi olana eğilmekte, inanmaya ve aşkın olana bağlanmaya dair ihtiyaç bütün derinliğiyle varlığını sürdürmektedir.

Din, yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğine, yükselen bir değer olarak girmiştir. Dinin ortadan kaybolacağı tezinin bir yanılısamadan ibaret olduğunu ortaya koyan önemli göstergelerden biri de, ana dini akımların yanı başında, onlara rakip olacak tarz ve üslupta ve kontrolsüz biçimde yeni dinsel biçimlerin, yeni dinî akımların türemesidir. Aydınlanmadan bu tarafa sekülerleşme sürecine ev sahipliği yapan modernite, benzer şekilde, yeni dinî akımların ve grupların kuluçka sürecine de ev sahipliği yapmıştır.

Değerleri konuklar,

Bu bağlamda, İslam dünyasında yaşanan gelişmelere geçmeden önce Batı dünyası ile ilgili birkaç tespiti sizlerle paylaşmak isterim. Batı’da ana dinin geleneksel, yerleşik ve köklü kurumları olarak kiliselerin mevcut seküler, liberal görünüşleri ile toplum nezdinde nüfuz ve itibar kaybına uğradıkları yanılıgısına düşmemek gerekir. Modernitenin üç atlısı olan “rasyonalite, bireycilik ve eşitlik” ilkeleri ile birlikte Batı’da dinin toplum nezdindeki etkisinin azaldığı gibi yanlış bir kanaate kapılmamak gerekir. Tanrıya inananların sayısının azalması, her geçen gün kiliseye gitme oranlarının düşmesi, kiliselerin kapısına kilit vurulduğu anlamına gelmemektedir. Pek çok Batılı, dindar olmadığı, hatta bir inanan olmadığı halde, sahip olduğu değerlerin dine dayandığının farkındadır. Yine inanmadığı halde Kilise vergilerini ödeyenlerin sayısı hiç de az değildir. Kilise kültürünü ve adetlerini geleneğinin bir parçası olarak kabul eden; kilise binalarını güzel, estetik, sakin mekânlar olarak gören; kültürel ve dinî mirasının görkemli ve kıymetli mimari sembolleri olarak kiliselerin ilelebet muhafaza edilmesini isteyenler çoğunluktadır.

Bununla birlikte, sekülerleşmenin kilise kurumuna bir fatura çıkardığı da aşikârdır. Her ne kadar kilise ve onun uzantıları, modern Batı toplumlarının meşru ve anayasal zemininde işlev gören kurumlar olarak varlıklarını sürdürseler de, şaşaalı geçmişleriyle kıyaslandığında bunun bir geriye gidiş olduğunda şüphe yoktur. Etkin ve imtiyazlı konularını devam ettirecek yaygın ve organize faaliyetlerin ciddi mali külfetler gerektirmesi, onları yeni finansal kaynak arayışına itmıştır. Her geçen gün kilise müdavimlerinin sayısı azalırken, kilise vergisi yoluyla elde edilen gelirlerde de ciddi düşüş yaşanmaktadır. Toplumda Hıristiyan değerlerin itibar kaybı, kiliseyi kara kara düşündüren bir başka husustur. Özetle yirmi birinci asır, kilise için ciddi meydan okumalara gebe dir.

Değerli büyükelçiler,

Burada vurgulamamız gereken bir diğer husus ise, din olgusunun millî, etnik ve kültürel kimliğin anahtar unsuru olmasıdır.

Keza bugün Hıristiyanlık ve onun kurumları da ‘Batılı’ kimliğini besleyen en güçlü aktörlerdir. Bir din olarak Hıristiyanlığın anlam verici, meşrulaştırıcı, norm ve düzen koyucu gücü, modernizmin bütün dayatmalarına rağmen Batı toplumu üzerinde hala etkisini sürdürmektedir. Bu etki, aileden sosyal ilişkilere, ekonomiden siyasete, sanattan spora varıncaya kadar hayatın her alanında derin bir biçimde hissedilmektedir. Dolayısıyla, Batı toplumunun ve kültürünün anlaşılmasında dinin anlaşılması hâlâ önemli bir basamaktır.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki, Batı’daki varlığını kılcal damarlara kadar hissettirmeye devam eden din, kendi içindeki etnik, itikadi ve mezhebi ayrılıkları örtmek için bir ‘öteki’ üretmiştir. Bu ‘öteki’ İslam ve Müslümanlardır. İslam ve Müslümanlar üzerinden şekillenen kimlik kurgusu ise, eski tarihî düşmanlıklara yaslanarak sanal bir korkuyu, ‘İslamofobi’yi üretmiştir.

Gerçekte İslamofobi, arkasında çok yönlü, karmaşık ve de karanlık, ekonomik, siyasi ve kültürel emelleri, çıkar ilişkilerini barındıran bir ötekileştirme projesidir. Aydınlanma tarihiyle eşdeğer olan oryantalizm, sadece bir bilimsel faaliyet alanını değil, büyük bir siyaset aklını da içinde barındırmaktadır. Bugün Şii-Sünni ayrılığı veya diğer mezhep farklılıkları üzerinden çatışma var etmeye çalışanlar, oryantalistik bilgiyi silah olarak kullanmaktadırlar.

Can suyunu kara cehaletten ve temelsiz önyargılardan alan İslamofobi projesinin yegâne marifeti, yeryüzü toplumları arasına kin, nefret, ırkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı tohumlarını ekmektir. Bu ise neticede, küresel terörü tetiklemekten başka bir amaca hizmet etmemektedir.

Değerli dinleyenler ve saygıdeğer büyükelçilerimiz,

Hanımefendiler, Beyefendiler,

İslam dünyasına gelince, öncelikle belirtmeliyim ki, dinin İslam dünyasındaki diriliş süreci Batı’dakinden farklı bir mecrada akmaktadır. İslam dünyasındaki dinî bağlılıklar ve kimlikler bugün yeniden tanımlanmaktadır.

Müslüman milletlerin yeniden İslam’ın manasıyla buluşarak insanlığa umut veren bir medeniyet inşa etmeleri için bugün dünden daha fazla nedenimiz vardır. On dört asır önce Hz. Muhammed (sav) kabile savaşlarının yaşandığı, can ve mal emniyetinin bulunmadığı, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, vahşetin ve dehşetin kol gezdiği karanlık bir ortamda Allah’ın yol göstericiliğiyle, yeni bir söz ile yani Kur’an ile tüm insanlığa umut olmuştu. Egemenlerin başta direndiği bu söz yani Kur’an, mazlum insanların, kölelerin, ırgatların, itilmiş kadınların ve gençlerin inanmasıyla kısa zamanda yayılarak Yesrib’de ete kemiğe bürünmüş, imana ve ahlâka dayalı bir toplumun inşası gerçekleşmişti. Yesrib, medeniyetin ilk şehri olarak Medine’ye dönüşmüştü.

Güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilen ve âlemlere rahmet olan İslam Peygamberi de, selefleri gibi insana varlık sebebini hatırlatmış, insanı insan olmaya davet etmiştir. Onun tebliğ ettiği Kur'an'a ve eşsiz hayat modeli olan Sünnetine dayanan İslam dini, tarihsel süreç içerisinde hiçbir zaman tek düze bir yorumlamayla gelişmemiştir. İslam düşünce tarihinde hakikat arayışı sürekli var olmuş ve Batı için Ortaçağ olan zaman diliminde, İslam düşüncesinin zengin tezahürleri bütün İslam dünyasında kendini göstermiştir. Endülüs böyledir ve cazibe merkezi olarak Batı'yı büyülemiştir. Buhara, Semerkant böyledir; bilginin ve hikmetin merkezleri olmuştur. Bağdat böyledir; çok farklı unsurları içinde barındırdığı halde barışın ve medeniyetin beşiği olmuştur.

Değerli konuklar,

Bugüne gelince İslam beldelerinin önemli bir kısmı, yaralı bilinçlerin, hasarlı ruhların, ölümcül kimliklerin, parçalanmış benliklerin kol gezdiği bir vahşet coğrafyasına dönüşmüş ya da dönüştürülmüş durumdadır. Bitmek bilmeyen savaşlar ve terör yüzünden tarihin kaydettiği en ağır hasar ve tahribat ile yüz yüze kalan bu coğrafya, etnik ve mezhepsel aidiyetlerini dininin önüne geçiren bağınaz azınlıkların, hiçbir insani, dini, ahlaki, meşru temele ve gerekçeye dayanmaksızın hoyratça bir bölme, ayırıştırma, dışlama, ötekileştirme, şeytanileştirme ve tekfir etme faaliyetlerine şahitlik etmektedir. İslam dünyasında olup bitenlerin sebeplerini hep hariçte aramak ne kadar basit ve kolaycılık ise sadece din ve mezhebe bağlamak da o kadar basit ve kolaycılıktır. Ne zaman din ve mezhep eksenli bir şiddet olursa gözler hemen din adamlarına, ilahiyatçılara ve Diyanet'e çevrilmektedir.

Din adamları olarak barış için dua edebiliriz; cemaatlerimizi ve halklarımızı, düşmanlık duygularından arındırmak için çaba sarf edebiliriz; yangından canı yananları teselli etmek için elbette çaba sarf edebiliriz.

Ne var ki; silahların patronları işlerinden kazanmaya devam ederken; politikacılar, komutanlar ve şiddet profesyonelleri kargaşa, terör ve ölüm buyrukları vermeyi sürdürürken bu çabayı bizden bekleyenler, başarılı olacağımızı gerçekten umabiliyorlar mı?

Dökülen kanların ardında, halkların ve ülkelerin servetlerini talana girişmiş açgözlü küresel güçlerin sorgulanamaz iştahı yatıyor olamaz mı?

Bütün savaş ve terörün dinî hoşgörü yahut müsamaha yokluğundan çıktığına insanları gerçekten inandırabilir miyiz?

Bundan önce bizi kim inandıracak durumun böyle olduğuna?

Yeryüzünde sömürgecilik hiç olmamış; altına, gümüşe, petrole ve uranyuma aç savaş lordları, ülkeleri, halkları birbirine hiç kırdırtmamış; bütün bunlar olmamış da, sadece dinsel fanatizmden dolayı gerginlikler, çatışmalar, savaş ve terör oluyormuş! Öyle mi?

Bağnaz dindarlık, fundamentalizm ve radikalizm, dinler ve mezhepler arasındaki düşmanca duygular... Bütün bunlar olmasaydı, savaş ve terör de ortaya çıkmayacak mıydı?

Bizi buna kim inandırabilir?

Bütün bunları söyleyecek olsak bize kim inanır!

Din adamları bir aldatmacaya hizmet etseler bile, hangi din bu kandırmacaya hizmet için araç olmaya müsaade edebilir?

Hangi samimi mümin, bir inanç ve ahlakın gerçekten vahşet üretebileceğini kabul edebilir!

Aşırılığa, şiddete, savaş ve teröre karşı olduğumuzu haykırmak elbette gereklidir, peki bu yeterli midir?

Şunu açıkça sormak isterim ki; dinî bağnazlık, dinî radikalizm, dinler ve cemaatler arası düşmanlık mı daha tehlikeli, yoksa sömürü ve kaynakların talanı yoluyla yaratılmış adaletsizlik, yoksulluk, insan haklarından yoksunluk, eğitimsizlik ve suça itilmişlik mi daha büyük belasıdır dünyamızın?

Şu açıkça bilinmelidir ki; dinî bağnazlık, terör tuzağındaki yemlerden sadece biridir; dinî inançların, değerlerin ve kimliklerin radikal ya da fundamentalist yorumu, dinî bağnazlığın bir silah olarak kullanılması, halkların ve cemaatlerin küresel sömürü ve talan altında içine düşürüldüğü adaletsizlik, yoksulluk, insan onurundan yoksunluk altında, onuru kırılmış insanların ikna edilmesi için basit bir silahtan ibarettir!

Sayın büyükelçiler,

Bütün bunları söylerken, hem bir akademisyen olarak hem de Diyanet İşleri Başkanı olarak yanlış din yorumlarından, saptırıcı İslam anlayışlarından, din adına üretilen kaos teolojilerinden kaynaklanan sorunlardan ve bu konudaki önemli sorulardan kaçmak gibi bir düşüncem yoktur. Bu sorunlardan hepsine değil, ama sadece birkaçına değineceğim.

Modern zamanlarda ortaya çıkan nevezuhur dinî tezahürlerden biri var ki, İslâm'ın cihanşümül hak ve adalet anlayışına; sevgi, şefkat ve rahmet mesajına gölge düşürmüş, medeniyet yürüyüşünü sekteye uğratmış, Batı dünyasında İslamofobinin oluşmasına sebep olmuş ve medeniyetler arası çatışma üretmek isteyen görüş ve çıkar odaklarının maşası hâline gelmiştir.

Afrika'nın paylaşımı ve sömürgeleştirilmesi, Afganistan'ın işgali, Bosna ve Çeçenistan savaşları, Körfez Savaşı ve Irak'ın işgali, Libya ve Suriye'nin parçalanması ve bu coğrafyaların iç savaflara sürüklenmesi gibi İslâm dünyasının dinî ve kültürel fay hatlarını sarsan büyük acılardan sonra bu anlayış sömürge, şiddet, savaş, işgal ve istibdatların gölgesinde yetişen yaralı bilinçlerin ve mağdur ve mazlum kimliklerin, hatta Batıda varlıkları ve kimlikleri yok sayılarak ötekileştirilen genç kuşakların, uğruna canlarını verdikleri ve insanları hunharca katlettikleri bir kurtuluş ideolojisine dönüşmüştür.

İslâm dünyasının sorunlu bölgelerinde varlığını kuvvetlendiren bu anlayış, İslâm'ın ilk fitne hâdiselerinde ortaya çıkan Haricî unsurların düşünce, tavır ve diliyle de birleşince bugün itibarıyla Din-i Mübin-i İslâm ve İslâm toplumları için en büyük sorun hâline gelmiştir. Söz konusu anlayış, mutlaka tarihsel bir süreç içerisinde değerlendirilmelidir.

Tarih boyunca İslâm medeniyetinde egemen olmayan, şaz ve marjinal kalan bu anlayış, önceleri tamamen selefe ve dinî metinlere bağlılığı ifade ederken, Moğol İstilâsıyla birlikte zemin bularak bir eylem ve hareket alanına dönüşmüştür. Daha sonraları Osmanlı Devleti'nin dağılması sürecinde ortaya çıkan otorite zaafından istifade etmiş; Birinci Dünya Savaşı ortamında dâhilî ve haricî etkenlerle siyasî bir güç elde ederek Arap coğrafyasında egemenlik oluşturmuş ve kurulan bazı devletlerin ideolojisi hâline gelmiştir.

Bu anlayış sahipleri, modernitenin etkisiyle ihdas ettikleri kendi hakikatlerini, ilk üç mübarek nesle izafe ettiklerinin de farkında olmamıştır. Kendi hakikatlerine ve dinî anlayışlarına inanmayanları, İslâm'ın ana yolunun tarih boyunca prensibi olan "Ehl-i kible tekfir edilmez." düsturunu yok sayarak kolaylıkla tekfir eden bu zihniyet, kendi dışındaki bütün inanış ve mezheplerle savaşmayı cihad olarak kabul etmeye başlamıştır. Bunlara göre Müslümanların kıyamete kadar karşılaşacakları her mesele ilk nesillerce çözüme kavuşturulduğu için halefin, yani sonraki nesillerin Kur'an ve Sünnet yanında akıl, re'y ve içtihada yer veren dini anlama metotları, doğru ve geçerli değildir.

Bu anlayış, kendisini akıl, içtihat ve re'y karşısında muhalif bir karşıtlık üzerine konumlandırmış, dinî anlayış ve kavrayışı selefin eserinden/geleneğinden ibaret kabul ederek İslâmî bilgi kaynağını dirayetten arındırılmış ve rivayete indirgemıştır. Bu anlayışa göre doğrudan nasslara başvurmak yerine, fikhî konularda farklı metot takip ederek oluşan mezhepler ve tarih boyunca medeniyet üreten bütün düşünce okulları ehl-i bidat; irfan geleneğimizin derunî dinî tecrübesini yaşayan bütün tasavvuf mektepleri de ehl-i dalâlettir.

Bu anlayışta bütün tekkeler, zaviyeler, türbeler, tarihî eserler, yıkılması ve tahrip edilmesi gereken birer şirk unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu düşüncede Allah'ın cemal sıfatının bir tezahürü olarak İslâm medeniyetinin var ettiği bilim, sanat, estetik, edebiyat, bediiyyat ve mimarînin herhangi bir yeri ve değeri yoktur.

Dinî metinleri kanun metni gibi algılayan, bunlardaki hikmet ve gayeyi yok sayan bu anlayış, kendi yorumunu bizatihi dinle özdeşleştirerek bir hakikat tekeli ihdas etmiştir. Kur'an'la ilişkisi lâfzî ve harfî, Sünnetle ilişkisi zahirî ve şeklî olan, Allah'ın insana bahşettiği akıl ve istidatları vahyin karşısına koyarak reddeden bu anlayış, tarih boyunca İslâm'ın ana yolunu temsil eden Ehl-i Sünneti kendi tekeline alarak, diğer bütün mezhepleri ötekileştirerek, mezhep çatışmalarına zemin hazırlamış, medeniyet içi bir çatışma isteyen siyasal mühendisliklere de hizmet eder hâle gelmiştir.

Dini şekilciliğe mahkûm eden bu anlayış, ibadetlerde içtenliğin yaşanması, Allah sevgisinin mahlûkata şefkat olarak yansıtılması, yaratılanın yaratandan ötürü hoş görülmesi, insanları rahatsız ve huzursuz etmekten sakınılması gibi ahlâkî hassasiyetlerin kaybolup gitmesine neden olmuş; din adına sadece baskı, şiddet, vahşet, dehşet ve zulüm üretmiştir. Başından beri İslâm medeniyetinin bir emaneti olarak kabul edilen ve Müslümanlarla birlikte yaşama ahlâkî ve hukuku çerçevesinde iç içe olan Ehl-i Kitap ve diğer dinî azınlıklar üzerinde korku üreten bu zihniyetten dolayı ne yazık ki barış ve esenlik dini olan İslâm, şiddet ve terörle yaftalanmaya, İslâm toprakları ise selâm ve eman yurdu olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır.

Bu akım ve anlayış, Allah yolunda çaba sarf etmek anlamında müminin her türlü gayretini kapsayan cihadı, neredeyse “modern bir savaş doktrini”ne indirgemıştır. Böylece İslâm’ı sevgi, barış, merhamet ve adalet dini olarak tanıma/tanıtma ve anlama/anlatma imkânını ortadan kaldırmış; gittikçe fanatik bir şiddet sarmalına evrilerek başka dünyalarda ve özellikle Batıda İslâm’ın ve Müslümanların bir fobi kaynağı hâline getirilmesine neden olmuştur.

Sayın büyükelçiler,

Hanımefendiler, Beyefendiler,

Üzerinde durulması gereken bir başka olgu da özellikle bütün dünyayı kurtarma iddiasıyla ortaya çıkan ve mega idealler peşinde koşarak bir misyon edasıyla hareket eden FETÖ benzeri dinî yapılardır. Bu tarz yapıların, özellikle sömürgecilik döneminden itibaren başlayan, çağımızda da bir hayli etkili olan kilise tarihinde de görüldüğü bilinmektedir. Uluslararası siyasî güçlerden kendilerini korumaları pek mümkün olmayan bu tarz hareketler, görünenden farklı bir ajandayı esas alarak faaliyet yürütmektedir. İlişkileri ve işleyişleri şeffaf ve legal olmadığı için değerlendirilmesi oldukça zor olan bu yapılar, iyi niyetle ilk bakışta masum bir görünüm sergilemektedir. FETÖ, 15 Temmuz Hain Darbe ve İşgal Girişimiyle küresel bir kötülük projesi olduğunu apaçık bir şekilde göstermiştir. FETÖ, sömürge faaliyetlerine hizmet etmek, sömürge aydınları yetiştirmek üzere tüm dünyada örgütlenmiş, okullar açmıştır. Fakirleri ve fakirlerin çocuklarını okutmamıştır.

Başlangıçta bir kişi etrafında oluşan bu hareketler, zamanla kendi içinde bir yapıya, bir söyleme, bir gayeye ve büyük bir hedefe dönüşmektedir.

Dinî referanslar ve peygamberlerin mücadelesi dahi daha çok araçsal bir boyut kazanan bu hareketlerde başarıya endeksli olmak büyük bir amaç hâline gelmektedir. Kendilerinin dışındaki hareket ve oluşumlara karşı mücadelede her yolun mubah sayıldığı bu yapılar, her türlü ortama uyum sağlamaya ve gizliliğe büyük önem atfetmektedir. Şahıs merkezli bu hareketlerde ahireti kazanma karşısında akıl ve vahiy devre dışı bırakabilmekte, körü körüne itaat kültürüyle iradeler teslim alınabilmektedir.

Bilinmelidir ki İslâm'a göre hakikat hiç kimsenin tekelinde değildir. Mümine düşen görev, hakikati kendi avucunda görmek ve insanları kendi hakikatine davet etmek değil, daima hakikatin yolunda olmaktır. Elbette İslâm yardımlaşma ve dayanışmayı esas alan bir ahlâk doğrultusunda birlik olmayı ve tüm Müslümanların ortak hedef, ortak gaye ve ortak idealde birleşmelerini ister. Ancak Kur'an, Hristiyanlık ve Yahudilik örneklerinde olduğu gibi fırka ve hiziplere bölünmeyi, kendinden başkasına cenneti lâayık görmeyen kibirli ve müstağni dindarlıkları zemmeder. İslâm'ın daveti ve tebliği aşikârdır. Meşru olan gayeye hiçbir zaman gayrimeşru yöntemlerle ulaşılmaz. Hile yapmak, şantaj uygulamak, desise oluşturmak ve fitne çıkarmak İslâmî ahlâkın asla tasvip etmeyeceği hususlardır. İslâm fitneyi savaştan beter görür. Dini, kişilere ve anlayışlara hasretmeyi değil, Allah'a has kılmayı ve tüm eylemlerin sadece O'nun rızasına uygun olmasını ister.

Sayın büyükelçiler,

Hanımefendiler, Beyefendiler,

Dini hayatın tartışmasız en büyük temsil organı olarak Diyanet İşleri Başkanlığını da bu bağlamda ele almak, konuya ilişkin kimi serzenişlerimi sizlerle paylaşmak isterim.

Bugün pek çoğumuz için paradoksal modernleşme şeklinde tanımlanabilen Türk modernleşmesi başlangıç etaplarında din ve devlet arasındaki ilişkilerin seyrini belirleme konusunda birbiriyle çelişen pek çok görüşün muvafakatına ihtiyaç duymuştu. Yine bugün oldukça garip sayılabilecek bu analizin tarihsel verilere başvurulduğunda her birimizi ikna edecek pek çok örneğinden söz etmek mümkündür. Popüler Batı değerleriyle sıkı bir irtibat içinde Yeni Türkiye'yi inşa etme çabasının önündeki en çetin engel kimileri için din, kimileri için de din de dâhil bütün kültürel müktesebatı bagajında taşıyan gelenektir. Bizim hayatımızda geleneğin etle tırnak kadar içiçe geçmiş öğelerin bir toplamı olduğundan hiç birimizin kuşkusu olmasa gerektir.

Bugün ne yazık ki Cumhuriyet'in kuruluş evreni hakkında kendi zihni dünyamızda kurduğumuz bariyerler yüzünden zamansal-dönemsel gerçekleri okumakta zorlanıyoruz. Sadece kurum tarihçilerimizin değil akademik hayatın farklı alanlarında geçmiş üzerinde kalem oynatan sosyal bilimcilerimiz de soğukkanlı bir şekilde bu paradoksu anlamak için hatta bir adım daha ileri giderek çözümleyebilmek için kollarını kıpırdatmaya ihtiyaç duymadılar. Bu durumdan ne yazık ki ne aydınlarımız ne de entelektüellerimiz muaf sayılırlar. İtiraf edeyim ki saygıdeğer alimlerimiz de bu konunun aydınlatılması için gayret içinde olduklarını bu aziz millete izah etmediler.

Gerçekten de eğer Diyanet eğer verili dini zaptetmek, onu kontrol etmek ya da muhtemel-olası sözümona saldırılarından emin olmak için kurulmuş bir teşkilatla birinin bize başka şeyleri de açıklaması gerekir.

Gerek Mehmet Akif'e gerek Elmalılı Hamdi Yazır merhuma verilen meal ve tefsir yazma-hazırlama işi ve yükümlülüğünü tam bir netlikte açıklığa kavuşturmak gerekir. Bir takım sorunlar yoktur denilemez, bunların üzerine kimsenin sünger çekme ihtimali de olamaz ama birilerinin de yine çıkıp Ahmet Naim merhuma ne diye Tecrid-i Sarih Tercemesi yaptırıldığını açıklamak gerekir.

Bugün hepimizin rahatlıkla temsil ettiği gibi gerek Elmalılı Hamdi merhumun Hak Dini Kur'an Dili tefsiri, gerekse Ahmet Naim'in hadis tercemesi gözardı edilemeyecek birer abide olarak önümüzde durmaktadır. 80 yıllık Cumhuriyet tecrübemizin sahih İslam müktesebatıyla güçlü bir şekilde bağlantısını kuran ağı bu kitaplar olduğuna şüphe yoktur.

Açıkçası bugün Diyanet İşleri Başkanlığı sadece dini yorumlar ve mezhepler üstü formasyonu değil, tarikat ve cemaatlerin başını çektiği bir dini kargaşada her akl-ı selimin rahatlıkla kendini teslim etmeyi tercih ettiği bir sahili selamet özelliği taşımaktadır.

Bu bağlamda dinin denetlenebilirliğini düşünenlerin Diyanete atfettiği laikçi rol ve statüyle, dini gelişen şartlar içinde kurumsal anlamda tahkim etmeyi önceleyen yaklaşımlar arasındaki farkı Türkiye gerçeklerine dikkat kesilmeden kestirmeden yorumlamanın hakbilir bir tercih olmadığı kanaatindeyim.

Sayın büyükelçiler,

Arz etmeye çalıştığım bu tablo bizlere gösteriyor ki, bugün din ve diplomasi açısından yepyeni bir tablo ile karşı karşıyayız. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığımızın bizatihi varlığı, ilaveten, çalışmaları ve projeleri daha da bir önem kazanmaktadır.

Asli misyonu, çağın ve toplumun dini ihtiyaçlarını İslam dininin temel kaynakları ışığında güncellenmiş doğru ve güncel bilgiyle karşılamak, toplumu inanç, ibadet ve ahlâk konularında aydınlatmak olan Diyanet İşleri Başkanlığı, kurulduğu 3 Mart 1924 tarihinden bu yana, üstlendiği bu misyonu geliştirdiği hizmet, plan, politika ve stratejiler çerçevesinde ifa etme azim ve kararlılığını dün olduğu gibi bugün de sürdürmektedir. Bu gün bu hizmeti, kendi teşkilat misyonunu özümsemiş, toplumsal talepleri karşılamaya elverişli bilgi, birikim ve donanıma sahip ehil kadrolarla gerek yurt içinde gerekse yurt dışında sürdürmektedir.

Bu görevin, dini kendi tabiatına yabancılaştırmadan, her türlü vasıttan istifade ederek milletimizin huzur ve saadetini temine yönelik bilinçli bir irşat faaliyeti olduğunu özellikle vurgulamalıyım. Kurumumuz, dini, özü ve mahiyeti itibariyle bir sorunlar alanı olarak gören önyargılı ve ideolojik yaklaşımlara karşı donanımlı ilim ve hizmet kadrolarını yetiştirmek hususundaki ısrarlı arayışlarını da sürdürmektedir.

Bu kadroların, sahih bilgi mirasını özümsemiş, tarihsel tecrübenin ışığında günümüz şartlarını okuyabilen, akıllara, gönüllere ve vicdanlara hitap etmesini bilen, sosyal içerikli projeleri üretme ve uygulama becerisine sahip, mesleki aidiyeti ve bilinci tam, genç kuşaklara hem rehberlik yapabilme hem rahmet mesajını anlatabilme kabiliyetini haiz, özgüveni ve cesareti yüksek hizmet erbabı olması, üzerinde hassasiyetle durduğumuz bir husustur.

Bununla bağlantılı olarak, toplumsal değişim ve farklılıkları, küresel ölçekte vuku bulan gelişmeleri, kültürler arası etkileşimi, farklı dini ilgi, yorum ve talepleri de göz ardı etmeyen Başkanlığımız, dinle hayat, toplumla devlet arasında bir köprü olduğunun bilinci içinde, ülkemizin tarihi, sosyal ve kültürel tecrübesini, halkımızın hassasiyetini gözetten bir çerçevede hizmet, plan, politika ve stratejileri geliştirme, sorumluluk alanına giren konularda gerekli girişimleri yapma, kararları alma kararlılığını taviz vermeden sürdürme azmindedir.

Cumhuriyetimizin din ve dini hayatla canlı, varoluşsal irtibat kurma hedefine yönelik olarak tesis edilen ve kanunlarla hizmet alanının sınırları belirlenen Başkanlığımız, son onlu yıllarda bilhassa İslam coğrafyasında vuku bulan trajik olaylara bigâne kalmanın büyük bir vebal olduğu bilinciyle, kendi hizmet stratejilerini yeniden gözden geçirme gereği duymuştur. Bu ihtiyacı doğuran bir başka sebep ise, bugün 120'ye yakın ülkede irtibat ve hizmet noktaları tesis etmiş olan bir kurum büyüklüğüne erişmiş olmamızdır. Bugün Diyanet İşleri Başkanlığı, gerek sahip olduğu hizmet hacmi ve çeşitliliği, gerek ulus ötesi kurumsal gücü, vizyonu ve hedefleri ve gerekse engin bilgi ve tecrübe donanımı ile tüm dünya Müslümanlarının manevi can simidi olma yolunda önemli mesafeler katetmiş küresel bir kurumdur.

Bu sorumluluk bilinciyle, Diyanet İşleri Başkanlığımız, asrın idrakini okuyan, insan hayatını ve toplumu önceleyen, farklı inançlarla bir arada yaşama ahlâkını ve hukukunu yaygınlaştırmayı ilke edinen, hem Batı'yı hem Doğu'yu kucaklayan ve nihayet, bir mezhebi taassubiyet içinde olmadan hizmet ağını geliştirmeyi hedef edinmiştir. Bu hedefin temel parametresi vahiy ile aklı buluşturmak, Ehl-i Beyt ve tasavvuf geleneğini birleştirerek 72 millet ile el ele tutuşmaktır. Hiç şüphesiz, bu zorlu ve kutlu yolculuğumuzda Mevlana, Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre gibi manevi şahsiyetlerimizin rehberliği önümüzü aydınlatmakta, içimizi ısıtmakta, ruhlarımızı coşturmaktadır.

İnsanlığın ırk, dil ve renk çeşitliliğini bir zenginlik kabul eden İslam dininin ve onun muhatabı olan insanlığın bir hizmetkârı olma onuruna layık olabilmek için Başkanlığımız, kul ile Allah arasına bariyerler inşa eden, yeryüzüne kin ve nefret tohumları eken, insani, ahlâki ve vicdani değerleri ayaklar altına alan, insanı köleleştiren her türlü sisteme, ideolojiye, oluşuma ve sözde dini yapılara karşı dik duruşundan asla taviz vermemiştir ve vermeyecektir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, yukardan beri özetlemeye çalıştığım ilkeler ışığında, hizmet anlayışını, bugüne kadar yaptığı ve yapmayı planladığı hizmetlerini abartmadan misyonunu başta Avrupa olmak üzere, Asya, Afrika, Kuzey ve Latin Amerika'ya taşımış durumdadır. Bunu yaparken misyonerlik hedefi asla gütmemiş, orta yoldan, itidalden ayrılmamıştır. Öncelikle bir kamu kurumu olduğu halde siyasete müdahale veya siyaseti kendi işlerine müdahale ettirme gibi bir tutum içinde bugüne kadar olmamış, bundan sonra da olmayacaktır. Bu anlamda Diyanet, Devlet'in ne hard power' ne de soft power'ıdır. Eğer bir tanım yaparsak, Diyanet, bir bilgi, iyilik, hayır ve güzellik hareketidir. Yeryüzünün huzur ve mutluluğuna gücü ve imkânları nispetinde katkı sunmaktır.

Bugün bilhassa İslam dünyasında ve özellikle de Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Afrika'da şahit olduğumuz, bizi derinden yaralayan olaylar Başkanlığımızın önemini kat be kat arttırmıştır.

İlaveten, bütün insanlığı etkileyen küresel ölçekli ekonomik krizler, tabii afetler, fakirlik, açlık ve kıtlık, toplumsal çalkantıları, küresel terör ve savaşları da dikkate aldığımızda bu önem katmerlenmektedir. Bu çerçevede Başkanlığımız, bir iyilik ve hayır hareketi olarak, yan kuruluşu olan Türkiye Diyanet Vakfı ile birlikte, manevi rehberlik hizmetinin yanı sıra yaraları sarmak için yardım ellerini dünyanın dört bir yanındaki ihtiyaç sahiplerine uzatmaktadır. Bunu yaparken, mezhepsel, ırksal, bölgesel aidiyetleri dikkate almamaktadır.

Son söz olarak şunu da ifade etmiş olalım: Müslümanların üst referans değerleri, her türlü hak ve hukuku gaspa, işgale, sömürüye, dayatmaya karşıdır. Adalet, eşitlik, dayanışma, bağımsızlık, özgürlük gibi insanın onurunu korumaya yönelik değerler hiçbir gerekçeyle çiğnenemez, yok sayılamaz. Dinimiz her şart ve durumda kin, nefret ve düşmanlığı, bunların aleti ve maşası olmayı reddeder. Terörü ve cihadı kaos ve kargaşa çıkarmanın, katliamın bir vasıtası olarak kabul eden her türlü zihniyet sapkındır, dinle bağlantısı yoktur. Farklı inanç ve kanaat sahiplerini, farklı mezhep mensuplarını din adına taciz, baskılama ve öldürme lanetlenmiştir. Bunun dinimizde yeri yoktur.

Son söz olarak, bugün yeryüzünde sistemli bir İslam'ı Müslümanlar eliyle yozlaştırma faaliyeti süregitmektedir. İslam dininin kavramlarının içi boşaltma, değerlerini itibarsızlaştırma, Müslümanların dini, hayri duygularını istismar etme faaliyetleri hız kazanmış durumdadır. Aynı şekilde, taşeron örgütler üzerinden Müslümanı Müslümanla aldatma, Müslümanı Müslümana kırdırma, vurdurtma ve öldürtme ameliyesi de hız kesmeden devam etmektedir.

Başından beri anlatmaya çalıştığımız tablo karşısında, yeryüzünde bir barış, sevgi, iyilik ve hayır hareketi olan Başkanlığımızın anlam, önem ve sorumluluklarının daha da arttığında şüphe yoktur. Nazik davetinizden dolayı bir kez daha teşekkür ediyor, çalışmalarınızda başarılar niyaz ediyor, her birinizi saygı ve muhabbetle selamlıyorum.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ SERÜVENİ

- 1) Diyanet İşleri Başkanlığı aslında sadece yurt içinde Din Hizmeti yapmak üzere kurulmuştur.
- 2) 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa'ya göç hareketleri ile birlikte yurtdışındaki millet varlığımız Diyanet İşleri Başkanlığımızın hizmetlerine ihtiyaç duymuştur. 20 yıl bir gecikmeden sonra yurtdışı hizmetleri ancak 1989'larda kurumsallaşabilmiştir.
- 3) Bu hizmetlerde olmazsa olmaz iki ilkesi olmuştur;
 - Millet varlığımızın kendi inancını, kültürünü, dilini, dinini muhafaza etmesi,
 - İçinde bulunduğu toplumla barış içinde yaşaması
- 4) Bugün Avrupa'da üç model ortaya çıkmıştır.
 - Fransa'da Mağrib-Cezayir Modeli,
 - İngiltere'de Hindistan-Pakistan Modeli
 - Almanya'da Diyanet Modeli
- 5) 11 Eylül ile birlikte iyi kötü ayırt edilmeden Avrupa'da hizmetlerimize yönelik eleştiriler başlamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı eleştirileri dikkate almıştır. Ve iki yeni adım atmıştır;
 - Bir taraftan Avrupa Üniversitelerinde İslam İlahiyatının açılmasına katkıda bulunmuş,
 - Diğer taraftan Uluslararası İlahiyat Projesi geliştirerek Avrupa'da doğup büyüyen çocuklarımıza Türkiye'de ilahiyat eğitimi imkânı sunmuştur.
- 6) Son gelişmeler bu endişelerin artarak devam ettiğini göstermektedir. Yeni bir dil, yeni bir üslup ve yeni bir yapılanma ile bu endişelerin üstesinden gelebileceğimizi ifade etmek isterim.
- 7) Diyanet İşleri Başkanlığı bir başka gelişmeyi Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasından sonra yaşamıştır. Fakat bugün her iki dünyada dini kurumlarla güçlü ilişkiler geliştirmiştir. 2 yılda bir toplanan Avrasya İslam Şurası önemli bir zemin teşkil etmeye devam etmektedir.
- 8) 2006'dan itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Afrika kıtasına açılmış Afrika Müslüman Dini Liderler Zirvesi ile ilişkiler inşa edilmeye başlanmıştır.
- 9) 2014'de Latin Amerika-Karayip Adaları Müslüman Dini Liderler Zirvesi ile Latin Amerika'ya yönelik ilişkilerin ve gelişmelerin ilk adımı atılmıştır.
- 10) 2015'de ise Asya-Pasifik Müslüman Dini Liderler Zirvesi ile Hint Alt Kıtası ile Malay dünyasındaki Müslümanlarla ilişkiler geliştirmenin ilk adımları atılmıştır.

Bütün bu atılımları geliştirme noktasında büyükelçilerin destek ve himayelerine ihtiyaç vardır.